

The World's Largest Open Access Agricultural & Applied Economics Digital Library

This document is discoverable and free to researchers across the globe due to the work of AgEcon Search.

Help ensure our sustainability.

Give to AgEcon Search

AgEcon Search

<http://ageconsearch.umn.edu>

aesearch@umn.edu

*Papers downloaded from **AgEcon Search** may be used for non-commercial purposes and personal study only. No other use, including posting to another Internet site, is permitted without permission from the copyright owner (not AgEcon Search), or as allowed under the provisions of Fair Use, U.S. Copyright Act, Title 17 U.S.C.*

No endorsement of AgEcon Search or its fundraising activities by the author(s) of the following work or their employer(s) is intended or implied.

termelésben

Tabakindu-
eisten. Die
e die Rolle
abe wurde

tor of the
acco Rese-
ly several
This could
eo growing
therefore
respond to
row finan-
f this situ-
the integ-
needed for

A MEZŐGAZDASÁGI ÉS ÉLELMISZERIPARI INTEGRÁCIÓ FEJLŐDÉSÉNEK BELSŐ ÖSSZEFÜGGÉSEI

SZÜCS ISTVÁN dr.

A Gazdálkodás ez évi 6. számában *Marillai Vilmos* ismerteti azokat az agrárgazdasági kutatási témákat, amelyek a mezőgazdasági és a feldolgozóipari tevékenység integrációjával kapcsolatosak. Többben hozzászóltak már e cikkhez. Így *Bodnár Miklós* a gazdasági integráció és a termelési viszonyok kérdéseit elemezte, *Klenczner András* az állami gazdaságok integrációs erőfeszítéseit és eredményeit vette számba, *Obzsut József és Kapás Pál* a Tokaj-hegyaljai Borkombinát példáján egy integrált tevékenységet folytató nagyvállalat fejlődését mutatja be. Ebben az eszmecserében szeretnék én is részt venni ezzel a cikkel, melyben az eredményes gazdasági integráció néhány méretezési és működési feltételét szeretném megfogalmazni.

AZ INTEGRÁCIÓ MEGJELENÉSI FORMÁI

„A gazdasági integráció: gazdaságszervezési folyamat (nem állapot) eredménye az integrált gazdaság (ágazat, vállalat, egyéb gazdasági egység), amely egységes (centralizált) irányítás alatt, egybefoglalja homogén vagy heterogén gazdasági tevékenységek szervezeti egységeit (üzemeit, szövetkezeteit, vállalatait stb.).” (2) A gazdasági integráció e sokat idézett megfogalmazása a horizontális és a vertikális integrációra egyaránt érvényes. Horizontális integráció esetében homogén, vertikális integrációnál pedig heterogén gazdasági tevékenységek szervezeti egységeinek egybefoglalásáról, egységes irányításáról van szó, amely létrejöhet a részt vevő szervezeti egységek, vállalatok önállóságának megtartása mellett is.

Sok bonyodalmat okozó, kevésbé tisztázott és többféleképpen értelmezett kérdéskomplexum a vertikális integráció fejlődési irányának meghatározása, formáinak kiválasztása és az ezek gyorsított fejlesztéséhez szükséges gazdaságpolitikai intézkedések megválasztása. A felvetett problémák jobb megközelítését szolgáljuk, ha az integrálódás mozgatórugóit vesszük először szemügyre:

Az integrációt két szempont motiválhatja:

— egyrészt — a tőkekoncentráció és centralizáció magasabb fokán — az, hogy szervezett együttműködéssel javítsuk a kapcsolódó tevékenységek vertikumának hatékonysági-termelékenységi-jövedelmezőségi pozícióját;

— másrészt, hogy feloldják azokat a vertikumon belüli érdekellentéteket, amelyek a vertikális integráció fejlődésének automatikus, belső mozgatórugói, amelyek a vertikumszakaszok tevékenységbeli, szervezeti és jogi elkülönülésén alapszanak és amelyeknek gyökerei a megtermelt többlettermék elosztási viszonyaihoz nyúlnak vissza.

A tőkésországokban az integráció fejlődése csaknem kizárólagosan az érdekellentétek mérséklésével, ezen keresztül a feldolgozó és kereskedelmi vállalatok működéséhez szükséges mezőgazdasági alapanyagbázis biztosításával (ezáltal egy-egy vertikális egység versenyképességének javításával) van összefüggésben.

Szocialista viszonyok között — az állam tudatos beavatkozásának és az erőforrások tervszerű mozgatásának eredményeképpen — hatékony és gyors előrelépések sorozatával lehet megközelíteni „az élelmiszer-előállítás hatékonyságának fokozását, annak minden fázisában és összességében is.” (3)

A gazdasági integrációnak hazánkban három fő iránya lelhető fel:

I. Az élelmiszer-termelés, -feldolgozás és -forgalmazás vertikumának egy mezőgazdasági vállalati kereten belül megvalósított integrációja az egyik irányzat. Ezt a hazai szakirodalom a „...mezőgazdasági nagyüzemek feldolgozó és értékesítő tevékenységeként” (1) említi.

II. A másik irányzatba tartoznak az olyan integrációk, amikor az egy-egy *vertikumszakaszba tartozó gazdasági egységek* társulnak valamilyen közös objektum létesítésére, vagy tevékenység végzésére. (Ez a vállalatok közötti integráció első típusaként fogható fel.) Ebben a fejlődési irányban a horizontális és vertikális integráció párhuzamos fejlesztési igénye mutatkozik a legélesebben.

III. Az integráció fejlődésének harmadik irányzatát képezi a *különböző vertikumszakaszokba tartozó önálló vállalatok* kapcsolatbalépése, tevékenységbeli egymásraépülése olyan tartós formában és szorosságban, amelyben az optimális gazdasági eredmények elérése a közös tevékenység minden résztvevőjének közvetlen céljává és érdekévé válik.

A három különböző integrációs formára jellemző; hogy:

— mindhárom integrációs forma a gazdasági hatékonyság javítását is szolgálhatja;

— a vertikumszakaszok közötti érdekellentét legélesebb formát az I. fokozatban ölt, hiszen itt az egymástól független mezőgazdasági üzemek — amennyiben saját feldolgozókapacitásokat nem tudnak létesíteni — csak az élelmiszeripari vállalatok felvásárlási politikájának függvényében mozoghatnak;

— az I. fokozatban a fejlődésre pozitívan és negatívan ható tényezők sűrűsödnek. Nagymértékű helyi tartalékmozgatásnak lehetünk tanúi, de

egy ponton túl párhuzamos és volumenében nem gazdaságos feldolgozókapacitások létesítésének a veszélye fenyeget.

A vertikumszakaszok közötti érdekellentétek fenntartása mindaddig szükséges, míg a helyi tartalékok feltárása be nem fejeződik és a párhuzamos kapacitások beállításának veszélye nem áll fenn. E pontnál — a negatív fejlődési tendencia megakadályozása érdekében — a vertikumszakaszok közötti érdekellentétek felszámolására, az áldozatvállalás és a jövedelemelosztás arányosítására kell a figyelmet fordítani.

A VERTIKUMSZAKASZOK KÖZÖTTI ARÁNYOK MEGHATÁROZÁSA ALACSONYABB FOKÚ INTEGRÁCIÓS FORMÁKNÁL

Az alulról kibontakozó gazdasági integráció terjeszkedési határát (az egészséges érdekellentétek megtartásának tartományát) a feldolgozandó élelmiszer-mennyiség és az önálló élelmiszeripari vállalatok kapacitásának különbsége határozza meg. Ha

$f(N)$ = a feldolgozandó mennyiség változásának idősorá,

$f(\dot{E})^1$ = az önálló élelmiszeripari vállalatok által feldolgozott mennyiség változása,

akkor a mezőgazdasági üzemek önálló (illetve közös vállalkozásban szervezett) élelmiszeripari tevékenységének — $f(M)$ — felső határa:

$$f(M) = f(N) - f(\dot{E})$$

A párhuzamos kapacitások beállítása kizárható, ha

$$f(N) - [f(\dot{E}) + f(M)] = 0$$

Az elkövetkező hosszabb távú tervidőszakot szakaszokra bontva, az első szakaszra vonatkozó integrációs elvárások az

$$f(M)_1 = \int_1^k f(N) - \int_1^k f(\dot{E})$$

integrálkülönbségekkel közelíthetők meg.

A leírt összefüggések mögött a konkrét integrációs döntések sora húzódik meg. Az $f(M)$ függvény lényegében ezek összege, azaz:

$$f(M) = f(m)_1 + f(m)_2 + \dots + f(m)_k$$

¹Az $f(\dot{E})$ függvények tartalmazzák az élelmiszeripari vállalatokon belüli és közötti gazdasági integrációs folyamatok hatását is.

Egy-egy integrációs döntésnek külön feltételei vannak. Tegyük fel, hogy definiálható az $s=f(m)$ függvénykapcsolat, ahol

s = az egységnyi termés feldolgozási költsége,

m = a feldolgozott mennyiség (teljes kapacitáskihasználás mellett).

Az s nem lineáris függvény m szerinti első parciális deriváltja megadja az optimális feldolgozási költséghez (az s minimumához) tartozó m értéket.

A feldolgozókapacitás optimális (a műszaki paraméterekkel is körülhatárolt) mérete egyúttal meghatározza az alapanyag-termelő szféra termelési (volumen) méreteit is. Így a vállalat döntési igénye a terület és a termésátlag egymáshoz viszonyított változtatási irányára korlátozódik. Konkrétan arra, hogyan jut el ésszerűen az

$$f(m) = tQ'$$

egyenlőség teljesüléséhez?

Ha létezik és meghatározható a Q' (ráfordítások függvényében változó termésátlag) maximumpontja, akkor a t (terület) optima:

$$t_{\text{opt.}} = \frac{\frac{ds}{dm}}{\frac{dQ'}{dk_i}}$$

Az optimumpontok hányadosa² az üzem (illetve ágazat) optimális terület-lekötési igényét adja, ahol k_i a termésátlagra ható tényezőket jelenti.

Az üzemben belüli vertikális integráció fejlődésének — a vertikumszakaszok közötti érdekellentétek megléte esetén — két akadálya lehet:

- a mezőgazdasági vállalatoknak nem áll rendelkezésükre elegendő anyagi erőforrás saját élelmiszeripari üzem létesítéséhez,
- nincs megfelelő mezőgazdasági háttér (a kérdéses termék termelésére kiszakítható mezőgazdasági terület).

A szűk keresztmetszetek elsősorban a vállalatok közötti vertikális és horizontális irányú kapcsolatok kialakításával oldhatók fel. Az egymástól elkülönült, azonos vertikumszakaszokba tartozó vállalatok rendelkezésére álló erőforrások egyesítése révén (a tökecentralizáció fejlődése eredményeképpen) megoldható a vertikum olyan fejlesztése, amelyre központi alapokból, vagy az egyes vállalatok saját erőforrásából csak később kerülhetne sor. Ennek jelentőségét hangsúlyozza az a megállapítás, hogy „a vertikális és horizontális integráció összehangolt, egyidőbeni megvalósítása hazánk szocialista mezőgazdaságának olyan, még kellően ki nem aknázott erőforrása, amely a fejlett kapitalista országoknál is kedvezőbb kilátásokkal kecsegtet”. Majd

²Technológiai változás hatására az optimumpontok eltolódhatnak. A többváltozós Q' függvény e változásokat a technológiai ráfordításarányokhoz való igazodásával nyomon követi.

a későbbiekben: „A vertikális integráció megszervezése társadalmilag akkor hatékony igazán, ha nagy tömegben, azonos minőségben termelő specializált gazdaságokra alapozódik.” (4)

A horizontális és vertikális integráció egyidejű és egyirányú mozgatásának feladata az erőforrások centralizálása (ezáltal a fejlődési időszak lerövidítése), szervezeti formája pedig a társulás, közös vállalkozás stb.

Az összefonódás horizontális vetülete nem feltétlenül jár tevékenységbeli összekapcsolódással. Elegendő kritérium az élelmiszeripari objektum üzemeltetéséhez szükséges mezőgazdasági alapanyag megtermelési kötelezettsége.

A vertikális és horizontális integráció közötti összhang, illetve ezek egymással szemben támasztott fejlesztési követelményei megfogalmazhatók egy $H(t, Q) = V(y)$ függvényegyenlőséggel:

$$H(t, Q) = [H_1(t, Q) + \dots + H_k(t, Q) + \dots + H_n(t, Q)] \gamma,$$

ahol:

$H(t, Q)$ = az egymással horizontális kapcsolatba lépő vállalatok termelése valamely termékesoportból,

k = a részt vevő vállalatok,

γ = a horizontális integrációban rejlő (a résztvevők egyéni helyzetéhez viszonyított) előnyösebb terméklíhozatait jelző növekedési tényező,

$V(y)$ = a feldolgozó élelmiszeripari vállalatok eredményes üzemelésének műszaki-termelési paraméterei (elégséges tökemennyiség esetén egyenlő a $\frac{ds}{dm}$ maximummal),

V = a optimális méretek kihasználásához elegendő mezőgazdasági eredetű alapanyag,

y = a technikai haladással bekövetkező optimumpont eltolódása.

A gazdasági integráció — mint termelési tényezőként megjelenő folyamat — a modellrendszerhez két szállal kapcsolódik:

— a felhalmozási igénynek az erőforrások centralizációjából adódó módosításával,

— az integráció fejlődésével belépő növekedési tényezővel, amelyet a függvényrendszerben a γ értéke reprezentál.

A γ -hatás mérésének legkönnyebb módja a Q' többváltozós függvénykapcsolat módosítása olyanképpen, hogy a horizontális integráció fokát (területben vagy termésmennyiségben mérve) külön változóként szerepeltetjük.

Legyen a módosított többváltozós kapcsolat:

$$Q'y = f(k_1, \dots, k_n, \gamma),$$

ahol a mezőgazdasági bázis kialakulásának folyamata a $\frac{dQ'}{d\gamma}$ parciális deriválttal mérhető és az összefonódás hatása (γ reális értelmezési tartománya) éppen az integrációs egység arányos fejlődéséhez szükséges $\frac{d_s}{d_m}$ optimális mezőgazdasági háttérrel egyenlő. Az optimumhoz jutás végbemehet egyetlen nagygazdaság magasfokú specializációja, vagy több gazdaság horizontális integrációja révén.

A MAGASABB FOKÚ INTEGRÁCIÓS FORMÁK KIALAKÍTÁSÁNAK FELTÉTELEI

A szocialista termelés egymástól gazdaságilag és jogilag elkülönült szocialista vállalatok tevékenységének összefüggő folyamata, melyben a társadalom, a kollektívák és az egyének érdekei tágabb időhorizonton és főbb vonásokban összefonódnak, s összegező eredőjük révén egyre nagyobb impulzusokat adnak a társadalom egészének fejlődéséhez. Minthogy azonban az érdekek egyidőben léteznek — ezáltal a különböző érdekkategóriák egymással szemben is aktívan hatnak —, külön kritériumok felállítása szükséges az olyan értelmű összhang felé haladáshoz, amelyben

— a termelőeszközökkel való racionális vállalati gazdálkodásra lehetőség van,

— az ez irányú önálló döntési szabadság nem lépi túl a társadalom érdeke által diktált eltérési maximumokat,

— a tevékenység belső motorját a többlettermék egy részének elszámítása (mint a tulajdonosi érzület ébrentartója) adja.

Az egységes irányítás és a vertikális irányú termelésfejlesztés magas fokra futtatása a szocialista tulajdonviszonyokból adódó olyan potenciális lehetőség, amely a termelőerők koncentrációja és centralizációja révén az integrált nagyvállalatok tudatosan gyorsított kialakulásában ölt formát. A vertikumszakaszok közötti érdekellentétek ezáltal érdekazonossággá szelődülnek. E szocialista alapokon integrált nagyvállalatok jellemzője, hogy a szocialista tulajdon három gyakorlati kritériuma rájuk fokozottan érvényesül³, s nő a külső vállalatokkal és az élelmiszer-gazdaság egészével szembeni olyan érintkezési felületük, amellyel a külső gazdasági kapcsolatok vállalati célállaló formálását egyértelműen végezhetik el.

Ilyen megvilágításban az élelmiszer-gazdaság vertikumszakaszai közötti érdekellentétek fenntartásának korábban kimondott tétele feloldható, s e feloldást éppen a szocialista tulajdonviszonyok fejlődést gyorsító sajátossága teszi megalapozottá, mert:

a) a makroszinten hozott gazdasági döntésekkel (a tudatos erőforrás-átcsoportosítással, mint termelési tényezővel) az élelmiszeripar fejlődése-

³Szabó Kálmán megfogalmazása szerint ezek: a többlettermék felhasználása, a személyi jövedelem termelési növekményhez való viszonya és a dolgozók viszonya a termelési eszközökkel való gazdálkodáshoz.

hez — az érdekellentétek megtartásával elérhető eredményeknél — hatékonyabb impulzusok adhatók;

b) az alapanyag-termelő szféra döntő részét képviselő kollektív gazdaságok érdeke a tagsághoz viszonyított jövedelem növelése, s ennek egyik feltétele a tagság hatékony foglalkoztatása;

c) a vállalatok közötti termelési (forgalmazási) kapcsolatelmélyülés felveti a jövedelemelosztzkodás problémáit. Az alapanyag-termelés vállalatoként eltérő hatékonysága kizárja, hogy a tőkerésztvétel aránya a jövedelemelosztzkodás egyedüli kritériuma legyen. Módosító korrekciós tényezőként kell számításba venni a részt vevő vállalatok jövedelemtermeléshez való (egész vertikumot figyelembe vevő) hozzájárulását is.

Legyen az i -edik részt vevő vállalat alapanyag-termelése $t_i Q_i$ és teljesüljön a

$$\sum_{i=1}^n t_i Q_i = \frac{ds}{dm}$$

optimális kapacitáskihasználási követelmény. A vertikumban elért jövedelem:

$$J = \sum_{i=1}^n t_i Q_i a - (t_1 Q_1 \bar{o}_1 + \dots + t_i Q_i \bar{o}_i \dots + t_n Q_n \bar{o}_n) - \sum_{i=1}^n (t_i Q_i) \bar{o}_f,$$

ahol:

a = a feldolgozott élelmiszer értékesítési ára,

$\bar{o}_i$ = az i -edik vállalat alapanyag-önköltsége,

$\bar{o}_f$ = egységnyi alapanyag feldolgozási költsége.

Az i -edik részt vevő vállalatnak a vertikum jövedelméhez való hozzájárulása:

$$J_{i\%} = t_i Q_i (a - \bar{o}_i - \bar{o}_f) \frac{100}{J}$$

A részt vevő vállalatok jövedelemképzésben való szerepének megítélése — ezáltal az érdekazonosság megteremtése — akkor lesz realitás és csak akkor hat tisztán a hatékonyságból eredő egészséges differenciáló tényező, ha az egyes vertikumszakaszok szabályozói azonos feltételeket és elvárásokat takarnak, és kizárják a tevékenység nélküli pozíciónyerés lehetőségét.

IRODALOM

- (1) Némethi L.: A mezőgazdasági nagyüzemek élelmiszer-feldolgozó, értékesítő és ipari tevékenysége. MÉM STAGEK, 1971/11. — (2) Márton J.: Az élelmiszergazdaság új szerkezete. Kossuth Könyvkiadó, 1970. — (3) Kazarecki K.: Az élelmiszer-gazdaság szabályozó rendszerének továbbfejlesztése. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1970. — (4) Cséte L. (szerk.): Az élelmiszer-gazdaság egységes szabályozó rendszerének elvi elméleti kérdései. Kézirat, 1973. MÉM STAGEK stencilanyag.

Автор в данной статье ищет ответ на такой вопрос, что как можно интегрировать деятельность предприятий сельского хозяйства, пищевой промышленности и сферы обслуживания, чтобы результаты соответствовали бы интересам как предприятия, так и народного хозяйства. Он формулирует предпосылки сопоставления деятельности ведущейся в отдельных периодах вертикала предприятиями, участвующими в интеграции более низкой степени, самостоятельных и участвующих в горизонтальной интеграции. Определяет условия создания тождественной материальной заинтересованности основателей вертикально организованного крупного интегрированного предприятия, производственных единиц, функционирующих в различных периодах вертикала.

Der Verfasser sucht eine Antwort auf die Frage dass auf einer welchen Weise die Tätigkeiten der Unternehmen in den Bereichen der Landwirtschaft, Nahrungsmittelwirtschaft und des Umsatzes so integriert werden können dass die Integrations-ergebnisse die Interessen der Unternehmen und der Volkswirtschaft gleichsam befriedigen. Vom Verfasser wurden die Bedingungen zwecks Harmonisierung der Tätigkeiten auf den niedrigeren Stufen der Integration stehenden, selbstständigen und in der horizontalen Integration teilnehmenden landwirtschaftlichen Unternehmungen innerhalb der einzelnen vertikalen Stufen, ausführlich ermittelt. Auch die Erfordernisse die zu der Interessengleichheit zwischen dem vertikal organisierten Grossunternehmen und in den verschiedenen Bereichen des Vertikums betätigten Wirtschaftseinheiten führen, wurden eingehend untersucht.

The author is searching in the paper for an answer to the question that which is the way to integrate the activities of enterprises operating at the same time in the spheres of agriculture, food industry and commercialization in a manner corresponding simultaneously to the concerns of both the enterprises and the national economy. He formulates the conditions needed for the co-ordination of activities performed in diverse stages of the verticum by independent enterprises taking part in horizontal integration and representing a lower level of integration. He also specifies the requirements of establishing a uniformity of financial concern among those economic units which operate in diverse spheres of the verticum and are the founders and endowers of vertically organized large-scale integrated enterprises.

19
szívor
tású ta
kettős
gatás
fontos
tött jö
pítása.
pításár

A
tározza
arányá
szárma
lyásolj
kelni,
300 te
vedelm
kell jö
A
költség
a jöve
ennek
termel
tejkez
sem h
A
gyok